

Хижрий 844 йили Рамазон оyi ўн еттисида тугилган Низомиддин Мир Алишер Навоий Ислом неъматидан бекиёс даражада бахра олгани туфайли ҳам бутун ижоди имон нури билан шуълаланиб туради.

Одамийликнинг энг улуг гояларини гўзал шаклда калбга мухрлайди. Хазрат Алишер Навоийнинг динимизг ихлос ва мухаббати хаётда ҳам катта микёсда кўп савобли ишларнинг амалга ошишига сабабчи бўлган. У Хуросонда Ислом равнаки учун ибодат ахлига имкон қадар яхши шароит яратишга алохида эътибор берар эди. Улуг шоирнинг замондоши, шогирди, машхур тарихчи олим Хондамирнинг "Макоримул ахлок" тарихий асарида бу ҳақда қимматли маълумотлар бор.

...Бу обидлар ва бандалар панохининг жума ва бошқа намозларни жамоат билан ўташда гайрати шу даражага етган эдики, Маргани богида гоят зийнатли бир масжид бино қилиб, ўз замонининг атоқли қориларидан Хожа Хофиз Муҳаммад Султоншоҳни имом белгилади ва ўзи у ерда беш вақт намозга ҳозир бўларди. Шунингдек, эшикдаги мулозимларни намоз адосига тарғиб қилиш, бирор кишидан ноўрин иш содир бўлса, жазолаш учун бир мухтасиб (тергаб турувчи) белгилаган эди. Шунингдек, Маргани боги қаршисида бир маҳобатли масжид қурган, ҳақиқатан, бу бинонинг дилқушо фазоси қурувчи қалбнинг поклигидан дарак беради...

Бу хайрли бинолар қурувчи (хазрат Алишер Навоий)нинг қайта қурган масжидларидан бири Хирот жомеъ масжидидирки, (у) ҳақиқатан, илохий файзларнинг тўпланган жойи ва узлуксиз қудуратларни кетказувчидир.

Султон Соҳибқирон салтанати даврида, "Максура суффаси"нинг айвони қаттиқ зарарланди, гумбазнинг шипи хароб ҳолга келди. Юқсак деворлари намозхонлар белидек буқилди, пиллапоё устунлари сажда қилувчилар қаби юзини ерга қўйди. Ок

ганчлар баланд шиплардан кўчиб тушди, кора тупроклар сахн юзасига тўпланди.

Мана бу хол у илхоми илохийнинг равшан кўнглида жой олиб, у бинони кайта куришга бел боглади. Подшохи Исломдан (Хусайн Бойкаро) ижозат олиб, 903 йили шаъбон (1498 йил, март-апрел) ойида гумбазни ва "Максура" токини очишга амр килди. Шундан кейин ўткир меъморлар ва синчков мухандисларнинг маслахати билан, илгарисидан мустахкамрок килиб куришга буюрди. "Максура суффаси"нинг икки томонида иккита юксак айвон вужудга келтирилиб, бунинг туфайли катта ток суянчикка эга бўлди ва мустахкамланди ва у Курувчи бинонинг тез битишига каттик ахамият берганидан, хар куни иш бошига ташриф килар, кўпинча этакни бар уриб, мардикорлар катори ишлар эди. Хар неча кунда меъморлар, усталар, балки барча хунармандларга кимматбахо тўнлар кийгизар ва беҳад инъом ва эхсонлар билан уларни шодлантирар эди.

Шундай килиб, Худонинг мархамати ва подшохнинг узлукиз кузатиши билан уч-тўрт йилда битадиган иш олти-етти ойда тугади. "Максура" айвонининг баландлиги, Амирнинг (Алишер Навоий) химматига мувофик, илгаригидан олти-етти заръ (Газга якин узунлик ўлчови (1 газ – 0,71м.га тенг)) ортди. Ишнинг асли охирига етиб, бинонинг асоси мустахкамлангач, устки томондан безаш ва кўркамлаш фикри кўзгалди. Килинган ишорат юзасидан билимдон мухандислар, ишчан кошитарошлар, хунарманд наққош ва сангтарош усталар безаш ишига жиддий киришдилар. Тахминларга кўра беш йилда бажариладиган ишни бир йилда тамомладилар. Ток ва равоқларнинг хар томони мусулмон ва хитой услубида зийнатланди ва халланди. Сафобахш суффаларнинг сахнлари ажойиб санъат ва гаройиб ихтиролар билан бошка бинолардан мумтоз ва мустасно бўлди. Баланд гумбазларнинг шиплари яхшиларнинг номаи аъмолидек оклик ва равшанлик козонди. Айвонлар деворининг пастки айланаси кизил тошлар билан беркитилиб мустахкамланди...

Илгариги минбар ёнгок ёгочидан ишланган ва синиб кетган эди. Софдил Амирнинг кўнгли мармар минбар ясашни такозо килди. Улуг даргох мулозимлари кидира-кидира Хон вилоятидан мармартош топдилар. Эгасига батамом нархини тўлаб, бу жойга келтирдилар. Устод Шамсиддин сангтарош бу тошдан минбар ясашга киришди. Олий насабли Амирнинг химматлари соясида шундай бир минбар қурилдики, оламини безовчи қуёш, хатиб каби хар тонг кўк осмон минбарига чикканида, бу минбарнинг тенги ва ўхшабини кўрмайди.

Хулоса: бу жаннатмисол масжидни безаш ва пардозлаш ишлари тамом бўлганидан кейин, 905 йил шаъбон ойининг (905 йил шаъбон милодий 1500 йили март ойига тўғри келади) ўн тўртинчиси, чоршанба куни, тадбир эгаси Амир ош тортиш маросими ўтказиб, хатиб, имом, воизлар, корилар, мутавалли, ходимлар, усталар ва иморат ишчилари бу маросимга чакирилиб, зиёфат маросимлари амалга оширилди. Қарийб юз кишидан иборат гурухнинг қобилиятли коматлари кимматбахо пўстинлар, аъло чакмонлар ва бошка хил кийим-кечаклар билан безатилди.

Шундан кейин бу табаррук макомнинг томи юзасини мустахкамлаш ва чидамлилигини ошириш тўғрисида ишора килди. Иморат ишчилари ускуна тайёрлашга ва усталар уларни ишга солишга киришиб, бир оз вақтда тахминан ўн тўрт жариб микдоридаги бино томларини икки кават килиб ёпиб, устини сомонли лой билан сувадилар. Кўнгилни бу ишлардан бамамом фориғ килдилар. Шу пайтда хидоятли Амир яна бир тўй керак-яроғини хозирлаш тўғрисида қайта фармон берди. Фармон бажарувчилар бу ишга машғул бўлиб, бу чакирикка эллик бош қўй ва тўккиз бош от сарфладилар. Бошқа нарсаларни шунга киёс килиш мумкин...

906 йил душанба куни жумодил-аввалнинг бошида машойих, сайидлар, козилар, олим ва фозиллар, амир ва вазирлар, пойтахт Хиротнинг ашроф ва аъёнлари, баъзиси хидоятли Амирнинг айтиши ва баъзиси ўз хохиши билан ўша файз-баракали ибодатхонага тўпланишиб, гоят улкан бир йигин барпо бўлди. Мўл-кўл ош-сув тортилганидан кейин, яна бир бор баланд даражали, дарёдай кенг Амир иморат ишчилари, усталар ва мардикорларга тўнлар кийгизди ва хурматлаш ҳамда узр баён килиш маросимларини амалга оширди.

Бу Амирнинг химмат қўли билан қурилган ҳар бир масжид тўғрисида алоҳида тафсилот берилса, бу қиска рисола узайиб кетади. Шунинг учун бошқа масжидларни фақатгина санаб ўтамиз:

Сари пули Инжил масжиди;
Тали Кутбон масжиди;
Сари кўчаи Улуг ота масжиди;
Сари кўчаи Амир Ислом масжиди;
Чахорсуки Мирзо Алоуддавла масжиди ("Кўшки жахоннамой" томонида);
Каландарлар маҳалласи масжиди ("Боғи Зогон" ичида);
Тархониён маҳалласи масжиди;
Мир Одил маҳалласи масжиди;
Пули корд жомеъ масжиди;
Ийдгоҳ кишлоғидаги жомеъ масжиди;
Баҳра кишлоғи масжиди;
Исфизор жомеъ масжиди;
Гурдаги масжид;
Кушнаж кишлоғи жомеъ масжиди;
Сарахс масжиди; Кароти Таршиз масжиди;
Астробод жомеъ масжиди.

Булардан ташқари, бино қилинган барча мадраса, хонақоҳ ва раҳбатларда ҳам масжидлар қурилган...

"Мақоримул-ахлоқ" китобидан олинди